

İnsani Diplomasinin Somut Bir Örneği Olarak Tahıl Koridoru Anlaşması ve Yükselen Bir İnsani Diplomasi Aktörü Olarak Türkiye

Burak Çakırca¹ 

İnsani Diplomasinin Somut Bir Örneği Olarak Tahıl Koridoru Anlaşması ve Yükselen Bir İnsani Diplomasi Aktörü Olarak Türkiye	The Black Sea Grain Initiative as a Concrete Example of Humanitarian Diplomacy and Türkiye as a Rising Humanitarian Diplomacy Actor
Öz <p>Günümüzde dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen sorun küresel ölçekte ve tüm insanlığı etkileyen sonuçlara yol açabilmektedir. İnsani diplomasi, problemlerin nasıl çözülebileceği üzerine uluslararası siyasette söz sahibi olmak isteyen ülkelerin sahiplendiği bir siyasi düzlemi ifade etmektedir. Türkiye özellikle 2010'lu yıllarla birlikte başlayan süreç içerisinde dış politikasını insani diplomasi temelinde var etmeye çalışan bir ülke görünümündedir. Rusya-Ukrayna çatışması, pek çok insani krize sebep olmuştur. Türkiye öncülüğünde ortaya çıkan ve Karadeniz tahılının ihtiyaç sahibi ülkelere sevkini ve bu sayede gıda tedarikini sağlamayı amaçlayan Tahıl Koridoru Anlaşması insani diplomasinin somut bir örneği olarak görülmektedir. Türkiye'nin söz konusu anlaşma ile yükselen bir insani diplomasi aktörü olarak nitelenip nitelenemeyeceği sorunsallaştırılacaktır.</p>	Abstract <p>Today, a problem occurring in any part of the world can lead to consequences on a global scale and affect all of humanity. Humanitarian diplomacy refers to a political plan adopted by countries that want to have a say in international politics on how problems can be solved. Türkiye appears to be a nation that attempts to ground its foreign policy in humanitarian diplomacy, particularly in the context of the 2010s process. The Russia-Ukraine conflict has caused many humanitarian crises. Considered a tangible example of humanitarian diplomacy, the Black Sea Grain Initiative was forged under the direction of Türkiye with the intention of guaranteeing the supply of food by facilitating the transportation of Black Sea grain to underserved nations. With this accord, it will be questioned if Türkiye can be considered a developing actor in humanitarian diplomacy.</p>
Anahtar Kelimeler: İnsani Diplomasi, Tahıl Koridoru Anlaşması, Rusya-Ukrayna Çatışması, Türkiye İnsani Diplomasi Politikası	Keywords: Humanitarian Diplomacy, The Black Sea Grain Initiative, Russia-Ukraine War, Humanitarian Diplomacy Policy of Türkiye
JEL Kodları: F53, F51	JEL Codes: F53, F51

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı	Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.
Yazarların Makaleye Olan Katkıları	Çalışmanın tamamı tek yazar tarafından oluşturulmuştur.
Çıkar Beyanı	Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

¹ Doktor, Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, burak.cakirca@btu.edu.tr

1. Giriş

Silahlı çatışmalar, çevresel felaketler veya doğal afetler gibi insani acil durumlarda sivil nüfusu korumak için çeşitli uluslararası aktörler tarafından yürütülen farklı bir diplomatik angajman biçimi olarak ortaya çıkan insani diplomasi, dış politikalarını insani odaklı olarak tanımlayan ve insani diplomasiyi bir dış politika aracı olarak benimseyen Türkiye gibi aktörler için önemli bir alan olarak görülmeye başlanmıştır. Bu çerçevede özellikle 2010'lu yıllarla birlikte insani diplomasi kavramı Türk dış politikasında resmi biçimde yer almış ve dış politikaya normatif bir boyut eklenmiştir. 2022 yılının hemen başında, uluslararası sistemin yaşamış olduğu belirsizliği pekiştirecek şekilde, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı giriştiği saldırı, başta gıda ve güvenlik olmak üzere pek çok insani sorunun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Tahıl Koridoru Anlaşması olarak da bilinen Karadeniz Tahıl Girişimi, Rusya'nın saldırıları sonucu kapanan Karadeniz trafiğinde mahsur kalan tahıl ve gübrenin yeniden dünya geneline sevk edilebilmesi için oldukça önemli ve insani diplomasi açısından başarılı bir mutabakat olarak görülmektedir. Türkiye'nin gerek savaş öncesinde takındığı tutarlı tavır ve gerekse de savaş sırasında taraf aktörlerle konuşabilen neredeyse tek aktör olması söz konusu anlaşmanın ortaya çıkmasında oldukça belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Gelişen literatür çerçevesinde, insani diplomasi faaliyetlerinin artık yalnızca insani yardımları ifade etmeyip aynı zamanda barışın inşasına destek olma gibi çabaları da kapsadığı bilinmektedir. Bu yönüyle ele alındığında Tahıl Koridoru Anlaşması'nın yalnızca tahılın ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması konusunda değil, aynı zamanda çatışan tarafların müzakere masasında sonuç alabildiklerini de gösteren bir durum olması hasebiyle de insani diplomasi uygulamalarına bir örnek olduğu ifade edilebilir.

Türkiye'nin özellikle 2010'lu yıllardan itibaren dış politikasında belirli bir kapasiteye ulaştığını düşünmesi ve uluslararası siyasette daha görünür olmasından mütevellit, yumuşak güç unsurları hususunda da belirli bir politika takip ettiği gerçekleşen uygulamalarla sabittir. Yönetici kadronun sahip olduğu yaklaşımın, tarihsel ve dinsel bir sorumluluk çerçevesine dayandırılması, vicdanlı ve merhametli bir dış politika söyleminin de gelişimini destekleyen unsurlar olarak algılanmıştır. Uluslararası siyasetin yönünün ne olacağına daha çok sorgulanır olduğu ve sistem tartışmalarının yaşandığı ve bu tartışmaların kaynağını oluşturan tarihin hızlı aktığı zaman dilimleri, Türkiye dış politika yapıcıları için bir fırsat sahası olarak tanımlanmıştır. Söz konusu alanın fayda mahiyetinde değerlendirilmesinin yalnızca sert güç unsurlarına bağlı şekilde olamayacak oluşu, Türkiye ve benzeri aktörlerin sert güçlerine dayanarak bir tahkim unsuruna dönüşemeyeceklerine bilmeleri sonucunu doğurmuştur. Bu durum aynı zamanda sistemin rıza boyutunu da tesis edecek bir cezbetme gücünün varlığına ve güç parametrelerinin bu hususa da dayanması zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'nin uluslararası sistemin kriz alanlarını yumuşak güç politikaları ile doldurma tavrı, özellikle sınırlarının farkında bir siyaset uygulama yaklaşımının bir uzantısı olarak reel politik bir zemine denk düşmektedir. Bu bağlamda ele alındığında Türkiye hikayesinin gelişimi yıllara sâri biçimde yumuşak güç ve özelde insani yardım merkezinde insani diplomasi faaliyetlerine dayanmaktadır. Fakat bahsedilebilecek hiçbir insani diplomasi faaliyetinin Tahıl Koridoru Anlaşması kadar ses getirmediyini ve yardıma muhtaç olanlara erişim konusunda insani diplomasi jargonuna uygun düşmediğini söylersek iddialı bir şey yapmış olmayız.

Bu çalışmada ilk olarak, insani diplomasi kavramının neyi ifade ettiği ve literatürün gelişim seyirinin neye denk düştüğü gösterilmeye çalışılacaktır. Ardından, Türkiye'nin öncülüğünde ortaya çıkan Tahıl Koridoru Anlaşması'nın insani diplomasi literatürünün neresine oturduğunun izi sürülecektir. Anlaşma'nın mahiyetinin ne olduğu ve hangi sürecin ürünü olduğu resmedilecektir. Daha sonra Tahıl Koridoru Anlaşması'nın Türkiye'nin kamu diplomasisi merkezinde sahip olduğu insani diplomasi siyasetinin sonucu olarak okunabilir mi sorusuna cevap aranacaktır.

Araştırmanın ana sorusunu ise, Tahıl Koridoru Anlaşması Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetlerinin başarılı bir örneği olarak uluslararası siyasette konumunu ne derecede etkilemiştir ve Türkiye'yi bu bağlamda yükselen bir insani diplomasi aktörü olarak tanımlamak mümkün müdür? oluşturmaktadır. Bu bağlamda insani diplomasi somut bir örneği olarak görülebilecek söz konusu mutabakatın Türkiye'nin insani diplomasi hedeflerini gerçekleştirme olarak görülüp görülemeyeceği sorusuna da cevap aranacaktır. Araştırmanın, insani diplomasi gibi küresel siyaset ve güç dengelerinde belirleyici ve görece yeni bir kavramı, uygulamada örnek teşkil ettiği iddia edilen bir örnek olayla inceleme bağlamında bir katkı sunduğu ileri sürülmektedir. Diğer yandan, insani diplomasi hedeflerinin gerçekleşip gerçekleşmediği sorusu, Türkiye örneği üzerinden incelenerek, insani diplomasi başarısının ölçümlenebilmesine dair bir analiz metodu olarak kullanılabilceğini de ileri sürmektedir. Başka bir ifadeyle, Türkiye'nin öncülüğünde gerçekleştirilen Tahıl Koridoru Anlaşması'na ve onun yenilenmesine verilen tepkilerin, Türkiye'nin insani diplomasi hedeflerinin gerçekleşmesi olarak okunabileceği iddia edilerek, insani diplomasi sonuçlarına dair bir yaklaşım oluşturabileceği söylenmektedir.

2. İnsani Diplomaside Tanım Sorunu

Dünya siyasetindeki gelişmeler, uluslararası ilişkiler literatüründe yer alan kavram ve tanımlara yenilerinin eklenmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda Kamu Diplomasisi gibi ciddi bir külliyat teşkil etmeye başlamış bir alanın varlığı göze çarpmaktadır. İnsani diplomasi kavramı da uluslararası siyasette meydana gelen gelişmelerle birlikte görece yeni ama merkezi yer işgal eden kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramın yeni olarak görülmesi ilk olarak evveliyatının çok uzaklara gitmemesinden kaynaklanmaktadır. İkinci olarak insani diplomasi alanında var olan çalışmaların azlığına paralel biçimde tanımı ve anlamının neyi ifade ettiği konusunda net sınırların çizilememiş olması gösterilmektedir.

Fakat tüm duruma rağmen, insani diplomasi kavramının merkezi bir yer işgal etmesi, uluslararası ilişkilerin anarşik doğasından etkilenen ve insani diplomasi kanallarının devreye girmesine yol açan dramların gün geçtikçe dünya ölçeğinde belirgin bir hal almasından kaynaklanmaktadır. Dünya uluslararası siyasetin yıkıcı ve tahrip edici gündeminde insanların daha fazla yardıma muhtaç oldukları bir yer haline dönüşmekte ve bu da insani diplomasi gibi bir kavramın uygulamalar ekseninde merkezi bir konum işgal etmesine yol açmaktadır. Bu bakımdan insani diplomasi, insani hedefleri gerçekleştirmek üzere yapılacak her türlü organizasyon ve faaliyete verilecek desteği maksimize etmeye ve her türlü iş birliği üzerine odaklanmaktadır (Rousseau & Pende, 2020: 258).

İnsani diplomasi, geleneksel diplomasiden farklı bir alan olarak ifade edilen ve devletlerin sert güç unsurlarındansa, daha çok yumuşak güç unsurları ile daha az maliyetli ve daha uzun sürede ancak kalıcı etki bırakan uygulamalarını kapsamaktadır. Yardım faaliyetleri ve çözüm süreçleri ile ortaya çıkan insani diplomasi, insanların kalplerini ve akıllarını kazanmayı hedefler. Küreselleşme ile birlikte uluslararası siyasetin ve aktör bazlı değişikliklerin varlığı diplomasi kurumunun niteliğini değiştirdiği gibi, insani diplomasi benzeri pek çok yeni diplomasi sahasının

ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Zira artık uluslararası etkileşimin artışı toplumların ve kurumların daha fazla şekilde temas edebilmesine imkân vermektedir. Dünyanın bir bölgesinde yaşanan savaş, kuraklık, yoksulluk, salgın hastalık ya da doğal afet gibi hadiseler diğer bölgeleri de etkileyebilmektedir. Aynı zamanda sorunların çözümü ve acil müdahale gibi konularda da yalnızca resmi aktörlerin değil, sivil toplum kuruluşları ve devlet dışı uluslararası aktör olarak nitelenen unsurların da rol aldıkları görülmektedir. Dolayısıyla insani diplomasi faaliyetlerinin kamu diplomasisini insan odaklı ve insan merkezli diplomasiye dönüştürdüğü ifade edilebilir (De Lauri, 2018).

İnsani diplomasi akla ilk olarak insani yardım, insan hakları destekçiliği gibi bir karşılığı getirirse de bu kavramları bünyesinde barındıran ama bunlardan çok daha fazlasını içeren bir kapsama sahiptir. Özünde insani sorunlara, insan odaklı biçimde müdahale edilmesi mantığı söz konusuysa da kavramın genişliği özellikle sorun olarak nitelenen unsurların fazlalığı ve soruna müdahale eden aktörlerin çeşitliliğidir. İnsani kriz durumlarında yalnızca devletler değil, daha hızlı hareket edebilen ve daha aktif şekilde davranabilen sivil girişimler de katkı sağlamaktadırlar. Devletlerin uluslararası sistemdeki davranışlarının temel parametresinin büyük oranda karını maksimize etmek olduğu gerçeğini göz önüne alındığında diplomasi bundan bağımsız olduğu düşünmek pek doğru değildir. İnsani diplomasi amacının da devletlerin ulusal çıkarlarını gerçekleştirmeye uzun dönemli bir katkı olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Ancak insani diplomasi gücü ile elde edilen kapasite artırımından çok, insani değerler ve insanın merkeze alınması ve ulusal çıkarlarla evrensel değerlerin özdeşleştirilmesi ve bunun da uzun vadeli şekilde fayda hanesinde değerlendirilmesi durumu söz konusudur. Bu haliyle insani diplomasi resmi diplomatik faaliyetlerden farklı, insani kuruluşlar ve aktörler yoluyla insani olanı desteklemek adına yürütülen çabaları ifade etmektedir (Minear & Smith, 2007: 1).

Dayandığı en temel esasın evrensel insani değerler olması, insani diplomasi yalnızca ulusal ya da bölgesel düzeyde değil aynı zamanda küresel düzeyde bir etkinlik sahasında var olmayı da gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda insani diplomasi faaliyet alanlarıyla birlikte uluslararası sistemin aksadığı yönlerde müdahale edebilme ve küresel barışın tesisine dair bir imkân olarak görülebilmektedir. Zira, yaşama hakkı, kişisel güvenlik, inanç-din özgürlüğü, yeterli beslenme ve barınma hakkı, ayrımcılığa karşı durma ve işkencenin yasaklanması gibi insani diplomasi faaliyetleri doğrudan küresel ölçekte daha insancıl koşullarda yaşanabilmesi ve düzensizliklerin önüne geçilmesi amacıyla uygulanmaktadır (Veuthy, 2012: 13).

Küreselleşme gerçeğinin uluslararası siyasetin konusunu ve aktörlerini değişikliğe uğratmasını en çok da insani diplomasiye konu, sağlık, iklim değişikliği, yeterli ve tüketilebilir gıda ve suya erişim gibi konularda görmekteyiz. Söz konusu sorunların çözümü, klasik diplomatik mekanizmalar vasıtasıyla gerçekleşmediği gibi, küresel diplomasi aktiviteleri bu yönüyle yeni diplomasi kavramının ortaya çıkmasını da açıklamaktadır (Regnier, 2011: 1212). Uluslararası düzeyde etkileri olan sorunlar bölgesel ya da küresel düzeyde tüm insanlığın etkilendiği kriz durumlarını ortaya çıkarabilmekte, dolayısıyla çözüm de küresel düzeyde bir karşılık ya da çaba ile mümkün olabilmektedir. İnsani çözümlere ulaşmak geleneksel diplomasi faaliyetlerinden farklı olarak, iş birlikleri ve ortaklıklar kurmayı gerektirmekte, zor durumda olan insanlara karşı insani değerleri öne çıkarma ve bu temel üzerinden tüm paydaşların yerel, bölgesel ya da uluslararası düzeyde bir araya getirilerek sorun konusunda uzlaşmalarını sağlamak ve gerekirse farklı girişimlerle de ikna edebilme süreçlerini ifade etmektedir (Lamb, 2008). Bu durum aynı zamanda insani diplomasi uygulayıcılarının kimler olduğu sorusuna cevap

bulmamıza da yardımcı olmaktadır. İnsani diplomasi faaliyetleri yalnızca devletler ve sivil toplum örgütleri tarafından yürütülmemekte, BM başta olmak üzere uluslararası örgütlerin de komite ve kurulları vasıtasıyla süreçlere ciddi oranda dahil oldukları görülmektedir (Barnett, 2011:220).

Kavramın tarihsel geçmişine baktığımızda, ilk olarak bugünkü kullanımından farklı bir karşılığı da barındıracak şekilde 1900'ü yıllarla birlikte ortaya çıktığını görsek de, esas çerçevesini Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi'nin kurulduğu 1860'lara dayandırmak yanlış olmayacaktır. Din, dil, inanç, ırk, toplumsal sınıf gibi her türlü farklılığı dikkate almadan insan odaklılık temel değer olarak alınmıştır. 1919 yılında Paris'te Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Federasyonu (IFRC) olarak kurumsallaşma tamamlanmış ve bugün itibarıyla de insani diplomasi kavramına dair en genel kabul görmüş tanımı da bu kurum gerçekleştirmiştir (Karacaoğlu, 1994: 61-62). Bu bağlamda insani diplomasi, karar verici konumunda bulunan aktörün insan haklarına koşulsuz saygıyı esas aldığı, her şart ve durumda savunmasız insanların gözetilmesi ve noksanlıklarının tamamlanması konusunda harekete geçirilmesi olarak tanımlanmaktadır (IFRC, 2009). Bu tanımdan da anlayacağımız üzere, insani diplomasi esas olarak zor durumda olan insanların sorunlarına kalıcı çözümler üretebilecek mekanizmaların tesis edilebilmesini sağlamak üzere kanaat önderi ya da karar vericilerin mobilizasyonunun sağlanmasını ve onların çabalarını ifade etmektedir. Bu çabalar, mağdurların seslerinin duyurulması, ulusal ya da uluslararası aktörlerin dahil olduğu insani anlaşmaların yapılması, taraflar arasında arabuluculuk yürütmek ve insancıl hukukun hazırlanabilmesine destek olmayı içermektedir (Tavel & Harrof, 2006: 7).

3. İnsani Diplomasinin Kapsamı ve İçeriği

İnsani yardımlar, insani diplomasi denince ilk akla gelen uygulamaların başında gelmektedir. İnsani yardımlar, kuraklık, savaş, afet, salgın hastalık gibi olaylarda zor durumda kalan insanların durumun düzeltilmesine dair bir çaba ve süreçlerin tümü gibi bir karşılığı ifade ederek, aslında insani diplomasinin ilk ve temel aşamasını oluşturmaktadır (Minear & Smith, 2007: 37). Buradan hareketle insani diplomasi ile insani yardımların aynı şey olmadığı ve insani diplomasinin yardımlarla sınırlanamayacak kadar büyük bir organizasyon ve ilkeler bütünü olduğunu söyleyebiliriz. İnsani diplomasi yardımları içerse de daha stratejik ve akut olsun olmasın daha uzun vadeli bir program ve ilkeler bütünü olarak ifade edilebilir. Dış yardım ya da kalkınma yardımı olarak ayırdığımız insani yardımlar yine insan odaklılık, tarafsızlık ilkeleri çerçevesinde ve çoğunlukla bir felaket ya da zor durumun hemen ertesinde ama insani diplomasiye göre daha kısa süreli bir şekilde tasarlanmaktadır (GHA, 2011: 91).

İnsani müdahale kavramı, insani diplomasiyi tanımlama sürecinde başvurduğumuz ama aynı zamanda hukuki ve askeri bir kapsama da karşılık gelen bir boyuta sahiptir. Burada insan hakları ihlalleri merkezinde bir ülkede var olan kargaşa ve düzensizliğe karşı diğer devlet ya da uluslararası koalisyonların askeri güç ile müdahale etme ya da etme tehdidinde bulunması durumu söz konusudur (Buchanan, 2003: 130). İnsani diplomasi problemlerin ortaya çıkmasını önlemeye çalışmayı da içermektedir. Yalnızca var olan sorunların çözümüne dair insani değerler merkezinde çözüm üretmek değil, aynı zamanda olası sorun alanlarına müdahale ederek insanları zor duruma düşmelerini engellemek de insani diplomasi faaliyeti olarak görülmektedir. Burada dikkatimizi çeken insani diplomasinin evrensel insani değerleri içeren bir müzakere stratejisine dayanması gerekliliğidir (Pfanner, 2007: 174). Bu yönüyle de kriz durumları ya da kronikleşmiş sorunlar için diyalog, müzakere ve uluslararası hukuk kuralları ya da teamüllere göre bir çözüm üretebilme strateji sürecini ifade etmektedir. Dolayısıyla insani diplomasi, insani

yardım, insani müdahale ya da farklı dış politika tercih ve çabalarıyla ortaya çıkan bir süreç ve geniş bir etki alanına sahip bir politik strateji sürecini ifade etmektedir. Bu bağlamda insani diplomasi, savaş ya da çatışma gibi insani kriz durumlarında acil insan yardımların sağlanması olduğu kadar, taraflar arasında arabuluculuk faaliyetleri yoluyla diyalogun kurulması, evrensel insani değerlerin korunması adına uluslararası toplum sorumluluğu ile ulusal düzeyde buna uygun davranılması gibi karşılığa da sahiptir.

Zayıf, korumasız, zarar görme ihtimali yüksek insan toplulukları hedef kitle olarak görülerek, bunların insani krizlerden olumsuz etkilerinden kurtarılmaları, korunmaları, rehabilite edilmeleri ve kalıcı iyileştirmelerin sağlanması insani diplomasisin temel amaç skalasını oluşturur. Bunun için de sorunun çözümüne dair taraf ve destek unsurlarını harekete geçirmek, dikkat çekmek ya da temsilcilik rolü üstlenmek ve ulusal ya da uluslararası düzeyde karar vericileri ikna etmek, toplum liderlerini, politika ve stratejileri amaca göre etkilemek ya da uzlaştırmak insani diplomasinin araçlarını oluşturmaktadır (Akpınar, 2013: 741).

Uluslararası örgütler ya da ulusal aktörlerin insani diplomasi faaliyetleri çoğunlukla yalnızca zor durumda olan insanların hayatlarını devam ettirebilmeleri sağlayabiliyorken, söz konusu faaliyetlerin sürekli bir barış atmosferi, kalkınma ya da çatışmasızlığı getirmesi mümkün olmamaktadır. Bu halde yürütülen insani diplomasi faaliyetleri acil ihtiyaçların karşılanması için bir imkân ortaya koyarken, esas sorunun çözümü için herhangi bir katkıda bulunmamaktadırlar. BM Acil Yardım Koordinatörlüğü görevini 2003-2006 yılları arasında yürüten Egeland (2013) insani diplomasi bağlamında uygulanan metodun yalnızca insani yardımlar ya da insani müdahale kapsamında olmaması gerektiğini, aynı zamanda askeri çatışmaların önlenmesinin de asıl amaç olarak tanımlanmasının zorunlu olduğunu düşünmektedir. Bunu sağlamanın yolunun da müzakere için uygun şartların tesis edilmesi ve güvenlik koridorlarının oluşturulmasından geçtiğini ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, insani diplomasinin başarılı olması yalnızca insani yardımların yapılmasını değil, bu yardımların sevkiyatının süreklilik arz edecek şekilde gelebilmesi için gerekli güvenlik tedbirlerinin alınmasına ve tüm bunların barışa hizmet etmesini sağlamak için de diyalog kanallarının kurulmasına bağlıdır.

Başarılı bir insani diplomasi faaliyetinin yürütülebilmesi, müzakereci ya da arabulucu kişilerin hem tarafsız hem de güvenilir olmalarıyla mümkün olmaktadır. Uluslararası siyasette tecrübe sahibi olduğu kadar, insani değerlerin zarar görmesine sebep olan tarafların güvenini kazanamamış ve bir tarafa daha yakın olduğu düşünülen bir aktörün insani diplomasi faaliyetlerini yürütme ihtimali oldukça düşüktür. Bunun yanında aktörün belirli diplomatik niteliklere sahip olması da şarttır. İyi diplomatik yetenekleri bulunan aynı zamanda güvenilir ve tarafsız kişilerin insani diplomasi faaliyetlerini yürütmesi başarı açısından daha umut vadeden bir durum ortaya çıkarmaktadır (Egeland, 2013: 41).

İster akut ister kronikleşmiş bir sorun olsun insani diplomasi faaliyetlerinin özünde hayati tehlikesi bulunan insanların yaşama hakkının güvence altına alınması, bunun için gerekli ekipman ve profesyonel ekiple müdahale edilmesi ve ardından da sorunun kriz öncesi duruma döndürülmesi ve iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Söz konusu durumun daha stabil hale getirilmesinden sonra sürekli olabilmesi belirli bir ilgi seviyesi yakalama faaliyetleri ile desteklenmelidir. Soruna dikkat çekmek üzere platformlar oluşturulmakta ve uluslararası toplumun da devreye girmesine çalışılmaktadır. Düzenli olsun olmasın toplantı ve organizasyonlarla sorunun kalıcı şekilde çözümü için destek aranmaktadır (Kınık & Aslan, 2020: 363-364).

Bu çerçevede insani diplomasinin aslında barışın inşasını amaçlayan bir faaliyetler dizgesi olduğu da ortaya çıkar. Barışın inşası anlaşmazlık durumlarını çatışmasız ve devamlı ilişkiler seviyesine çıkarmak üzere zamana yayma temelli kapsamlı bir çabadır (Lederach, 1997: 20). Bu yönüyle de barışın inşa edilmesi ile yürütülen insani diplomasi faaliyetleri çatışmalar nedeniyle zarar görmüş toplumların olumsuzluklardan arındırılması ve koşullarının iyileştirilmesi çabası olarak görülmektedir. İnsani müdahaleden farklı olarak burada yürütülen faaliyetler, aktörlerin siyasi düzeyde çözüme ulaşmaları dışında bir seçeneği kabul etmeyip, yeniden askeri bir çatışma seçeneğinin ortaya çıkmasını engellemeye dayanmaktadır (Jeong, 2002: 4).

4. 21. Yüzyılın Meydan Muharebesi: Rusya-Ukrayna Savaşı ve İnsani Gıda Krizi

Uluslararası sistem, güç tanımının değişmesine paralel olarak aktörlerin yapısı ve niteliğinde değişimi vazederek, hareketli bir süreci ifade etmektedir. Soğuk Savaş sonrasında Sovyetlerin yıkılmasından mülahem, ABD hegemonyasında liberal uluslararası sistemin tesis ve mutlak muzaffer olduğu iddialarını tahtından eden birçok hadise yaşanmışsa da Kırım'ın ilhakından başlayarak Ukrayna'ya gerçekleşen Rus müdahalesi, uluslararası sistemin halinin ne olduğunun anlaşılabilmesine dair müşahhas bir imkân sahası sunmuştur. Rusya'nın tarihsel süreç içerisinde kendisine hak iddia ettiği unsurlar Ukrayna'ya müdahalesine şekli düzeyde dayanak teşkil etse de uluslararası politikada ortaya çıkan gelişmeler ve aktörlerin kendilerini ve güç kapasitelerini yeniden tanımlamaları küresel ölçekte yaşanan gelişmelerin asıl sebebinin oluşturmaktadır.

11 Eylül saldırıları ile ABD'nin zaman zaman uluslararası hukuk ve onun asli organlarının onayına bile başvurmadan giriştiği sınır ötesi operasyonlar, uluslararası sistemin hem çatışmasızlık ve sert güçten uzak durma mantalitesini sonlandığını işaret ederken, "liberallik" üzerinden tesis edilen güvenlik mimarisinin de geçerliliğinin sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Liberal uluslararası sistem olarak tasarlanan ve görece bir barışı da ifade eden bu hal, ABD hegemonluğunda ama uluslararası örgütlerin, uluslararası hukukun ilkelerinin merkezde olduğu bir yaklaşıma karşılık geliyordu (Niblett, 2016: 18). 2008 yılıyla doruğa çıkan sistemin ekonomik krizi, sistemin finansörü ABD'nin maliyet kısmına katlanma sorunsalını da beraberinde getirmeye başlamıştır. Sistemden beşerçi bir şekilde faydalanan yeni küresel güç aktörlerinin filizlenmesi, gerek günümüzde hem Rusya'nın saldırganlığını açıklamaya imkân tanıdığı gibi gerekse de cari uluslararası sistemin yapısının gelişim seyrini ve güncel güç skalasını açıklamak için de uygun bir imkân olarak görülmektedir (Cox, 2019: 260). Rus hukuk tanımazlığını, Çin ve benzeri aktörlerin uluslararası sistemde söz sahibi olabilmelerini 11 Eylül ile birlikte güvenlik mimarisinin simgesel değişimi başlatmışsa, 2008 ekonomik krizi de bu aktörlerin sahada kendilerine yer bulabilmelerinin finansal zeminini oluşturmuştur (Ikenberry, 2018: 21).

2011 ile birlikte Arap sokağında başlayan isyan dalgası ile "liberal uluslararası sistemin uysal aktörleri" ile yıllara sâri dostlukların tamamen ermesi, artık dünya siyaset sahnesinde sahada da aktif olarak gördüğümüz aktörlerin varlığını perçinlemiştir. Soğuk Savaş sonrasında kurulan güvenlik mimarisinin yumuşaklığı yerini sertliğe tastamam bırakmış ve her aktör kendi egemenlik sahasında revizyonist adımlarla ulusal çıkar algısını perçinleme iddiasıyla hamleler yapmaya başlamıştır. Bu konjonktür içinde Ukrayna 2008 yılında NATO'ya üyelik başvurusunda bulunurken, 16 Mart 2014'te Kırım'da düzenlenen referandum ile Kırım Rus toprağı halini almış ve ABD, AB ve NATO gibi aktörlerin ciddi düzeyde bir tepkisi söz konusu olmamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ise söz konusu durumu tanımadığını ifade eden bir karar almış (BM, 2014), fakat Rusya, soydaşlarının yaşadığı iddiası ile Luhansk ve Donetsk üzerinden yayılmacılığını sürdürmek istemiştir. 2017'de AB ile Ukrayna arasında imzalanan Ortaklık

Anlaşması'nın (AB, 2017), yanında 2019'da Devlet Başkanı olarak seçilen Volodimir Zelenski'nin Batı yanlısı ve NATO üyeliğini kovalar siyaseti, Putin'in güvenlik kaygıları histerilerini fazlalaştırmış ve dış politika ile ulusal güvenlik gerekçeleri ileri sürülerek 24 Şubat 2022'de Rus güçleri Ukrayna topraklarına saldırı düzenlemeye başlamıştır.

Egemen ve bağımsız bir devlet olan Ukrayna'nın ulusal bütünlüğüne karşı yapılan bu saldırı, uluslararası toplum nezdinde ciddi şekilde tepki ile karşılanmış ve yine uluslararası meyanda önemli etki ve sonuçları ortaya çıkarmıştır. ABD ve AB başta olmak üzere "Batı"lı Ukrayna'nın yanında durma gayretinde olan aktörler, Rusya'ya karşı bir dizi yaptırım kararları almış ve büyük oranda ekonomik mahiyete sahip yaptırımlarla Rusya'nın savaşın finansal maliyetini karşılamaktan geri bırakılıp, aynı zamanda bir bedel ödeyerek uluslararası toplumun barış ve istikrarına kastetmesinin cezasını çekmesi hedeflenmiştir.

Yaptırımların savaşın başlarında görece zayıf ya da etkisiz kalması ile Rusya'nın Ukrayna üzerindeki ablukasını özellikle limanlar ve Doğu Ukrayna üzerinde yoğunlaştırması (Euronews, 2022), dünya ölçeğinde bir gıda ve tedariki sorununu ortaya çıkarmıştır. Ukrayna küresel tahıl üretimi ve sevkiyatı konusunda önde gelen ülkelerinden biridir. Dünya'nın en büyük dördüncü tahıl ihracatçısı olan Ukrayna, ayçiçeği yağının %42'sini, mısırın %16'sını ve buğdayın da %9'unu tek başına üretmekte ve ihraç etmektedir (Glauber & Laborde, 2022). Covid-19 pandemisi ile birlikte başlayan gıda ve erişim sıkıntısı, tahıl ihracatının %95'ini Karadeniz üzerinden gerçekleştiren Ukrayna'nın limanlarındaki ablukanın yanında, Rusya'nın tahıl siloları ve ekipmanlarına yönelik gerçekleştirdiği operasyonlarla gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler için büyük bir problem haline dönüşmüştür (Anadolu Ajansı, 2022). Zira savaşla birlikte 2021 yılında hasat edilen 20 milyon metrik ton tahıl ve yağlı tohum depolarda kalmış (Karavaytsev, 2022), BM Gıda Programı İcra Direktörü David Beasley, Rusya'nın uyguladığı abluka nedeniyle milyonlarca insanın gıda kıtlığı yüzünden hayatını kaybedebileceğini ifade etmiştir (The Guardian, 2022). Dünya Bankası Başkanı David Malpass da yaşanan çatışmalar sonrasında gıda fiyatlarında %37'lere varan artışlarla birlikte dünyanın insani bir felaketle karşı karşıya olduğunu söylemiştir (BBC, 2022).

BM Gıda ve Tarım Örgütü de benzer şekilde Rusya ile Ukrayna arasında yaşananların küresel gıda güvenliğini tehdit eden bir duruma karşılık geldiğini belirtmiş, yalnızca tahıl fiyatlarında değil, gübre ve hayvancılık konusunda fiyat artışlarının kaçınılmaz olduğu ifade edilmiş, yapılan simülasyonlarla 2022-2026 yılları arasında 13,1 milyon kişinin daha aç kalabileceği uyarısında bulunulmuştur (FAO, 2022). Özellikle Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesinde artan gıda fiyatları ve küresel açlık endişesi yüz milyonlarca insanın Karadeniz'den gelen tahıla ne derece ihtiyaç duyduklarını göstermiştir. Burada altı çizilmesi gereken noktalardan biri de dünyanın en büyük buğday üreticisi Rusya'nın uygulanan yaptırımlar sonrasında dolaylı fiyat artışları sebebiyle buğday ihracatında yaşanan düşüşün de gıdaya ulaşım ve fiyat artışına sebep olduğudur. Öyle ki, yalnızca Ukrayna ve Rusya Afrika'nın buğday ihtiyacının %40'nı karşıladığı ve Afrika Kalkınma Bankası'nın açıkladığı verilere göre savaş nedeniyle Afrika'da 30 milyon ton gıda açlığının ortaya çıkması, gıda fiyatlarının kıtada %40 artmasına yol açmış ve krizin büyüklüğünü anlamamıza yardımcı olmuştur (African Development Bank 2023).

Açlık ve yoksullukla mücadele konusunda ciddi sıkıntılar yaşayan ve Ukrayna'dan yılda 1 milyon tona yakın buğday ithal eden Yemen'de un fiyatları %42, ekmek fiyatları %25 artmıştır (OXFAM, 2022). Nijerya'da ekmek ve makarna fiyatları tahıl sevkiyatındaki sorunlar sebebiyle %50 artarken (FAOSTAD, 2022), Dünya'nın pek çok bölgesinde ciddi bir gıda ve açlık sorunu ortaya çıkmıştır.

22 Temmuz 2022’de Rusya Federasyonu ile Ukrayna arasında İstanbul’da Tahıl Koridoru Anlaşması olarak bilinen “Tahıl ve Yiyeceklerin Ukrayna Limanlarından Emniyetli Sevki Anlaşması” imzalanmıştır. Ukrayna ve Rusya’nın savaştan taraflar olarak aynı belgede yer almak istememeleri nedeniyle içeriği aynı iki belge imzalanmış ve BM ile Türkiye anlaşmasının tarafları olmuşlardır. Abluka ve mayınlar yüzünden durma noktasına gelen Karadeniz tahıl sevkiyatı bu anlaşmayla küresel gıda ve erişim sorununa insani bir çözüm olarak görülmüştür. Anlaşma başlangıç itibariyle 120 günlük sürede geçerli kabul edilmiş, 17 Kasım 2022’de tarafların mutabakatı ile tekrar 120 gün, 18 Mart 2023 ve 17 Mayıs 2023’te varılan anlaşmayla 60 gün daha uzatılmıştır. 17 Temmuz 2023 itibariyle de tarafların uzlaşma sağlayamaması nedeniyle sona ermiştir.

Anlaşmanın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için Türkiye sınırları içinde, Rus, Ukrayna, BM ve Türk tarafının temsilcilerinden oluşan Ortak Koordinasyon Merkezi (KİK) kurulması konusunda mutabakata varılmıştır. Bu merkezin sorumlulukları Anlaşmaya dahil olan ticari gemilerin kayıt ve takibini yapmak, gemilerin Ukrayna limanlarındaki hareketlerini planlamak, rotaları boyunca teknik takibini sağlayıp, Türkiye’de belirlenen limanlarda gerekli denetimlerin sürdürülmesi yoluyla taraf devletlerin uyumunu sağlamak olarak ifade edilmiştir (Black Sea Grain Initiative Joint Coordination Centre, 2022). Nitekim söz konusu Koordinasyon Merkezi gözetiminde insani bir krize dönüşen Karadeniz tahılının sevki sorunu, 1 Ağustos’ta Ukrayna’nın Odesa Limanı’ndan yola çıkan Razoni isimli geminin Lübnan’a 26 bin ton mısır götürmesi ile çözülmeye başlamıştır. Yalnızca bir hafta içinde 10 ticari gemi vasıtasıyla 306 bin tona yakın tahıl Ukrayna limanlarından güvenli bir şekilde sevk edilmiş ve bu durum bile Karadeniz tahılının ne derecede önemli olduğunu gösteren bir rakam olarak ifade edilmiştir (Anadolu Ajansı, 2022). Anlaşma’nın geçerli olduğu süre boyunca toplam 32.9 milyon ton tahıl 725 gemi ile taşınmıştır (Black Sea Grain Initiative Joint Coordination Centre, 2022).

BM Gıda ve Tarım Örgütü verilerine göre Tahıl Koridoru Anlaşması sonrası başlayan tahıl sevkiyatı ile gıda fiyatları %20 oranında düşerken (BM Dünya Gıda ve Tarım Örgütü, 2023), Karadeniz Tahıl Girişimi ile ihraç edilen buğdayın %65’i gelişmekte olan ülkelere ulaşırken, mısır gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere eşit oranda gönderilmiştir. Dünya’nın önde gelen insani yardım kuruluşlarından olan BM Dünya Gıda Programı verilerine göre 2023 Temmuz itibariyle 725.000 tondan fazla buğdayı Ukrayna limanlarından alarak Etiyopya, Yemen, Afganistan, Sudan, Somali, Kenya ve Cibuti’ye bırakmıştır. Avrupa Konseyi’nin aktardığı verilere göre Ukrayna’nın Dünya Gıda Programı’nın toplam tahıl kapasitesinin %80’ini sağladığını, savaştan önce bu oranın %50 olduğunu ifade etmesi Tahıl Girişimi’nin etki ve önemini göstermesi açısından anlamlı bir diğer örnektir (European Council, 2023).

Ortak Koordinasyon Merkezi’nin verilerine baktığımızda, Ukrayna’dan ihraç edilen tahıl ürünlerinin toplamda %57’si gelişmekte olan ülkelere giderken, %43’ü ise gelişmiş ülkelere gitmiştir. Yine verilere incelemeye devam ettiğimizde en büyük alıcıların Çin, Türkiye, İspanya ve İtalya olduğunu görüyoruz (Black Sea Grain Initiative Joint Coordination Centre, 2023). 18 Temmuz’da Rusya’nın Anlaşmayı uzatmamasının en büyük dayanaklarından biri söz konusu oran olarak ifade edilmiş ve Rusya Tahıl Koridoru Anlaşması’nın gelişmekte olan ülkelere göre gelişmiş ülkelerin menfaatine işleyen bir yapıya dönüştüğünü iddia etmiştir (The Guardian, 2023).

5. Türk Dış Politikasının İnsanileşen yönü

2012'den beri insani ve kalkınma yardımlarını düzenli şekilde arttıran bir ülke olan Türkiye kendisini tanımlarken uluslararası bir insani yardım aktörü olarak sunmakta ve insani diplomasi dış politikasının ana unsurlarından biri olarak tanımlanmaktadır. Bu söylem, bizatihi birçok kamu diplomasisi kurumu ihdas edilmesi ve Türkiye'nin yumuşak gücünün sahada da arttırılabilmesi konusunda yürütülen faaliyetlerle desteklenmiş ve Türkiye'nin bir kamu diplomasisi politikasından bahsedilir olmuştur. Esas hatlarıyla söz konusu kamu diplomasisi anlayışı, Türkiye'nin tarihsel güç ve rolüne dayanan, yönetici kadronun stratejik zihniyeti ile perçinlenen ve devlet ya da sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla desteklenen aktif ve çözüm odaklı bir yaklaşımı ifade etmektedir (Wehner, 2020).

Türkiye, 2014 yılında küresel insani yardım politikalarını şekillendiren BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi Donör Destek Grubu'na üye olmuş, 2016 yılında BM Dünya İnsani Zirvesi'ne ev sahipliği yapmış ve bu tarihteki ilk Dünya İnsani Zirvesi olmuştur (T.C. Dış İşleri Bakanlığı, 2016). 2021 yılında Meclis'te Dış İşleri Bakanlığı'nın bütçesini sunarken Mevlüt Çavuşoğlu Türkiye'nin dış politika vizyonunun girişimci ve insani bir dış politika olduğunu belirtmiştir (Anadolu Ajansı, 2020).

Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımı kamu diplomasisi anlayışıyla düşünsel, kurum, faaliyet ve uygulamalarla maddi alanlardaki kaynaklara dayanmaktadır. Kültürel ve tarihsel olarak Türkiye'nin sahip olduğu mirasa dayalı bir rol anlayışı, vicdan, insan hayatına değer verme ve mazlum ve mağdurlara yardım gibi kavram ve söylemlere dayanmaktadır. Söz konusu retorik Türkiye'nin kimliğini tarihsel ve kültürel devamlılıklar merkezinde "Dünya'nın vicdanı" gibi iddialı bir bağlama yerleştirirken (TİKA, 2017), özellikle 2011'den sonra kurulan kurumların aktif çalışması bağlamıyla, yalnızca normatif bir duruş olarak değil aynı zamanda reel politığın bir gerekliliği olarak da işlev görmeye yardımcı olmuştur.

Aktörlerin kimlikleri ve bunlar üzerinden tanımladıkları yetenek ve kapasiteleri onların harekete geçme imkânlılıklarını ortaya çıkardığı gibi aynı zamanda onların dış politikalarında bir rol anlayışlarının oluşumuna da imkân tanıyabilir. Bu durum tanımlanan rol üzerinden dış politika pratiklerinin açıklanabilmesine de yardımcı olur (Bruening, 2011). Bu bağlamda Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetleri tanımlamış olduğu vicdani ve merhametli aktör rolü üzerinden, dünyanın mazlumlarının ve yardıma muhtaç olanlara ulaşılması gibi bir karşılıkla, uluslararası sistemde ya da bölgesel denklemde daha fazla görünür olma veya etkide bulunabilme çabasını da açıklamaya imkân vermiştir. 'Türk insani diplomasi markası' son on yılda giderek daha fazla kurumsallaşmıştır. Hem politika söylemi hem de akademik literatür, Türkiye'nin artan uluslararası insani yardım aktivizmini bir "Türk yardım modeli"nin ortaya çıkışı olarak tasvir etmektedir (Sazak & Woods, 2017).

Türkiye'nin insani diplomasi sahalarında artan aktivizmi "orta ölçekli bir küresel oyuncu" olarak yükselen statüsünün bir sonucu olarak okunduğunda, insani diplomasi, uluslararası siyasette yükselen bir güçten beklenen uluslararası dayanışma ve sorun çözme kapasitesini göstermek ve bir yumuşak güç aracı olarak ikna yoluyla siyasi etkisini artırmak açısından faydalı olarak görülmektedir. Bu yönüyle insani yardımları uluslararası kredibilitelerini ve prestijini güçlendiren bir diplomatik strateji olarak da işlev görmektedir (Donelli, 2017). Yükselen donörler kavramı uluslararası siyasette artan önem ve etkiyi gösterirken, insani diplomasi uluslararası sistem içinde normatif bağlamda bir rıza tesis etmekte ve uluslararası prestij açısından oldukça elzem bir durumu ifade etmektedir. Bu yönüyle Türkiye'nin aktif bir insani

diplomasiyi benimsemesi uluslararası prestij ve bu yönüyle siyasi nüfuzunu arttırma arzusunun da sonucu olarak okunmaktadır (Gilley, 2015).

Türkiye'nin insani diplomasiyi rol ya da bir marka haline getirmesi, uluslararası sistemin bir gerekliliği ve bir tarihselliği de ifade eder. 2011'de başlayan Arap Baharı süreci ile birlikte Türkiye'nin dış politika söyleminin yeniden oluşturulması süreci, özellikle komşularla sıfır sorun politikasının imkânsız hale geldiği noktada, insani diplomasi Türk dış politikasının sorun gördüğü bölgelerdeki angajmanlarını meşrulaştırmak için de bir söylem olarak işlev görmüştür (Akpınar, 2013). Türkiye, insani diplomasi kavramını Arap ayaklanmalarına karşı verdiği tepkiyi meşru kılmak ve Suriye iç savaşına müdahil olmasına dair maruz kaldığı eleştirilere bir kalkan olarak kullanmak üzere de opsiyonel hale getirmiştir. Bu bizatihi Türkiye'nin devletlerin realist-idealist ayrımı veya sert güç-yumuşak güç ikilemi gibi keskin ayrımların ötesine geçen ve tüm insanların onurunu koruyan yeni bir diplomasi dili geliştirmelerini gerektiren cari uluslararası ortama uyum sağlama arayışının bir sonucu olarak okunmaktadır (Altunışık, 2019).

Bu politika ya da yaklaşım ilk olarak Türkiye'nin insani diplomasi kavramını yalnızca insani yardım olarak algılamayıp, insani diplomasi rol ve anlayışının sonucu olarak arabuluculuk ve barış inşası gibi daha geniş roller tanımlamasıyla mümkün hale getirilmeye çalışılmıştır (Akpınar 2013, 740). İkinci olarak Türkiye, "insani devlet" olarak tanımlanarak, bunu destekleyecek kurumların altyapısal desteğini tesis ederek, daha görünür ya da etki sahasını fazlaştırmak üzere çok taraflı değil iki taraflı yardım anlayışına başvurmaktadır (Bayer & Keyman, 2012: 84). Üçüncü olarak, Türkiye'nin devlet aklının ve bu yönüyle de tanımladığı insani diplomasi rolünün iktidar merkezinde yürümesi ve sivil toplum kuruluşlarının bu çerçevede bir yapıya rıza göstermesi, hükümetin dış politika önceliklerinin takip edilmesine imkân vermekte ve bu da insani diplomasının daha etkin olmasına imkân tanımaktadır (Guo, 2020:123). Türkiye'nin insani diplomasisinin son özelliğine baktığımızda ise, Türkiye'nin söylem ve eylemde tutarlı davranabilmiş olmasını görürüz. Türkiye, vicdani ve merhametli devlet anlayışında özetlediği insani diplomasi ve yardım faaliyetlerini koşulsuzluk merkezinde gerçekleştirme, yardım ya da diplomasi faaliyetlerinin herhangi bir ekonomik ve siyasi koşul olmaksızın sağlamakta, hükümetler arası ortaklığı güçlendirmektedir (Sucuoğlu & Sazak, 2016: 73-74).

Türkiye'nin insani diplomasi söylemi özellikle Batı'yı "ötekileştiren" bir yaklaşımla hareket etmektedir. İnsani yardım konusunda Batılı aktörlerin alıcıları önemsemekten çok kendi çıkarını düşünen bir tavırla yaklaştığını ve yardıma muhtaç olanlara eşit biçimde ilgilenmediğine dair konumlaması Türkiye'nin insani diplomasi vasıtasıyla statü tesis etmesine yardımcı olmaktadır. Kendisini daha insani bir aktör olarak öne çıkarma ve uluslararası alanda insancılık ve merhamet sembolleri küresel simge haline getirilmeye çalışılmış ve özellikle AB sürecinden dışlanması noktasında Türkiye'nin politik söylemine de bu durum esas teşkil etmiştir (Langan, 2017). Normatif insani diplomasi yaklaşımı Türkiye'nin küresel politik çatışma alanlarında ayırıcı bir unsur olarak kullanılmış olsa da bu durum Batı dışında ve Batı'nın ilişki geliştirme konusunda zayıf kaldığı ya da çekişmeli olduğu aktörlerde Türkiye'nin önünü açan da bir imkân sahası da sunmuştur. Nitekim Türkiye, 21. Yüzyılda küresel siyasetin değiştiği ve bunun ortaya çıkardığı kriz ve fırsat alanlarına müdahil olabilmenin araçlarından biri olarak insani diplomasi söylem ve pratiklerinde görmüş ve yükselen bir konumun varlığı insani diplomaside itici güç olarak kendini göstermiştir. Başka bir ifade ile söylersek, Türkiye dış politikasında insani yaklaşımı merkeze almış ve bunu aynı zamanda uluslararası sistemdeki hedeflerini gerçekleştirme amacı için bir araç olarak da kullanmıştır.

6. İnsani Diplomasinin Somut Bir Örneği Olarak Tahıl Koridoru Anlaşması ve Yükselen Bir İnsani Diplomasi Aktörü Olarak Türkiye

İnsani diplomasi, küreselleşmenin tabii sonucu olarak herhangi bir alanda çıkan bir sorunun bölgesel ya da küresel düzeyde tüm insanlığın etkilediği gerçeği temelinde, çözümün de ancak küresel bir yönetimle mümkün olduğunu ifade eden bir kavramdır. Bu haliyle insani çözümleri tesis etmek, geleneksel diplomasi çabalarından farklı olacak şekilde belirli iş birlikleri ve ortaklıklar kurmayı zorunlu kılmış ve soruna taraf tüm aktör ve unsurların ortak bir paydada buluşturulabilmesini gerektirmiştir. Bu faaliyetlerdeki asıl amaç var olan sorunlara kalıcı çözümler üretebilmek ve bunu da sağlayacak olan aktörlerin mobilize edilmesidir. Söz konusu çabaların meyvesi ise, ulusal, uluslararası aktörlerin dahil olduğu insani anlaşmaların yapılması, taraflar arasında gerektiğinde arabuluculuk yapmak ve insancıl hukuk kapsamında bir yekûnun oluşmasıdır.

Ukrayna ile Rusya arasında yaşanan çatışmaların Karadeniz tahılının sevkiyatını engellemesi sonrası, koronavirüs pandemisi ile ciddi düzeylere ulaşan gıda krizi, Türkiye'nin insani diplomasi politikasının bir sonucu olarak çözüme kavuşmuştur. İstanbul'da imzalanan Tahıl Koridoru Anlaşması, imzaya geliş aşaması, uygulanması ve sonrasında tekrardan uzatılması aşamaları ile insani diplomasi literatürüne uygun bir kapsama denk düşmektedir. Her şeyden önce, bu anlaşma ile temel gıda maddelerinden olan tahıla ulaşım sorunu görece çözülmüş ve dünya genelinde tüm insanlığın bir sorunu olarak görülebilecek gıda ve gübre fiyatlarında düşüş söz konusu olmuştur (BM, 2022).

Söz konusu anlaşmanın ortaya çıkması, Türkiye'nin çok taraflı ve doğrudan sorunun aktörleri ile giriştiği ilişkiler sayesinde tesis edilmiştir. İnsani diplomasi literatüründe barış yapıcı olarak görülen kişi ya da aktörlerin tarafsız ve güvenilirliği tesis etmiş olmasının yanında, başarılı diplomatik yeteneklere sahip olması da gerekli görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin Ukrayna-Rusya arasındaki çatışmanın 2014'te başlayan Kırım ilhakı meselesinden itibaren uluslararası hukukun vazettiği çerçevede davranması (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2023) ve Kırım'ın ilhaka karşı çıkması tarafsızlık ve güven unsurunu tesis eden durumlardan birini oluşturmuştur. Diğer taraftan savaş gemilerinin boğazlardan geçişi konusunda Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin hükümlerini uygulayacağını söylemiş olması, savaş durumunda Türkiye'nin boğazları kapatabileceği bağlamında tarafsız yaklaşımının teminatı olarak okunmuştur. Hem Erdoğan hem de Dış İşleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu yaptığı açıklamalarla Türkiye'nin bu pozisyonunu teyit etmişlerdir (BBC, 2022).

Bahse konu durumlar Ukrayna ve Batı tarafından Türkiye'nin güven unsuru elde etmesinde öne çıkan durumlar olarak görülse de, Rusya açısından bakıldığında yapıcı ilişkilerini devam ettiren ve neredeyse her durumda iletişim kurduğu bir aktör olarak Türkiye'nin öne çıkması sürecin olumlu sonuçlanmasında belirleyici unsur olmuştur. Türkiye-Rusya arasında var olan derin ticari münasebetler rakamlara da yansımıştır. 2021 yılında 34 milyar dolar seviyesinde olan toplam dış ticaret hacmi, 2022 yılında 68 milyar dolara yükselmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2023). Savaş ile birlikte Avrupa'yı kendisine yönelik yaptırımlara karşı doğalgaz silahı ile zorlayan Rusya'nın Türkiye'yi doğalgaz merkezi yapma projesi de yine Rusya'nın Türkiye'ye duyduğu güven ve ilişkilerin seyrini gösterme açısından oldukça önemlidir kabul edilmektedir (DW, 2022).

Her iki tarafın müzakere edebildiği ve iyi ilişkiler içinde olabildiği bir aktör olarak Türkiye, anlaşmanın ortaya çıkmasına kadar da yoğun bir diplomasi trafiği yürütmüş, sıcak savaş sürerken tarafları diplomasi masasına oturtabilme başarısını göstermiştir. Savaşın

başlamadan sonra barışa dair ilk üst düzeyli müzakereler dış işleri bakanları nezdinde Antalya Diploması Forum'unda gerçekleşmiştir. Rus Dış İşleri Bakanı Lavrov, Ukrayna Dış İşleri Bakanı Kuleba barış için bir araya gelmiştir. Bu durumun Türkiye öncülüğünde olması Tahıl Koridoru Anlaşması'na giden süreci açıkladığı gibi, Türkiye'nin büyük diplomatik başarısı olarak da algılanmıştır (Anadolu Ajansı, 2022).

Türkiye'nin özellikle kamu diplomasisi şemsiyesi altında insani diplomasi hususunda sergilemiş olduğu tavır ve göç başta olmak üzere yaşanan insani sorunlara, uluslararası ve ulusüstü arenada çözüm üreten yaklaşımı, dünyanın neredeyse her yerinde insani, kültürel ve ekonomik iş birlikleriyle kendini göstermiştir. Türkiye'nin sergileme iddiasında olduğu girişimci, merhametli ve insani dış politikanın doğrudan bir yansıması olarak okunduğu gibi (Şehitoğlu ve Eren, 2022), özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimî üyesine veto hakkı veren güvenlik mimarisini eleştirmesi ile buna dair alternatif bir konsept oluşturma düşüncesi de Antalya Diploması Forumu'nun temel ayırıcı vasıflarını oluşturmuştur (Pirinççi, 2021).

İnsani diplomasi faaliyetlerinin barışı tesis etme ve koruma konusunda, savaşı bitiren ve tekrarlanmasını engellemek üzere alternatif yapılar olması gerekliliği düşüncesi bu yönüyle Antalya Diploması Forumu ve Türkiye'nin barışın inşasına dair yaklaşımını en net gösteren örneklerden biri olarak ifade edilmektedir. Barışın sürdürülebilir hale getirilmesi ve anlaşmazlık meselelerinin çözümüne dair kapsamlı bir kavram ve faaliyet haritasını barındırdığı gibi Forum'un çok çeşitli alanlarda ve çok sayıda uzman ile oluşturduğu atmosfer, yine barışın inşası konusunda önemli bir insani diplomasi çabası olarak görülmektedir. Diğer yandan barışın tesisinde yalnızca çatışmasızlık durumu kastedilmemiş ve aynı zamanda siyasi olarak çözüme ulaşmaları ile sosyal, ekonomik olarak zorda kalan insanların eski konumlarına döndürülmesi de amaçlanmaktadır. Bu bağlamda da Erdoğan'ın müteaddit şekilde Putin ve Zelenski ile yaptığı görüşmelerin ana gündem maddelerinden birisini de bu konu ve alanlar oluşturmuştur (BBC, 2022).

Tahıl Koridoru Anlaşması'nın insani diplomasinin bir örneğini oluşturduğunu görmemize imkân tanıyan en önemli hadiselerden biri Türkiye Millî Savunma Bakanlığı umdesinde tahıl koridorunun emniyetini sağlamak üzere Müşterek Koordinasyon Merkezi'nin kurulmasıdır. Küresel tahıl krizinin çözümüne dair ortaya çıkan bu inisiyatifte Millî Savunma Bakanlığı gemilerin planlaması ve koordinasyonunu sağlarken, güvenli bir koridor oluşturulmuştur (T.C. Millî Savunma Bakanlığı, 2022).

İnsani diplomasi çalışmalarının ana yaklaşımı askeri çatışmaların sonlandırılması olmuştur. Ancak barışın ve insanların zor koşullardan kurtarılması ya da çatışmaların sonlandırılmasının, müzakere için uygun atmosfer ve imkanların oluşturulması gerekliliği, bir güvenlik koridorunun tesisini zorunlu kılmıştır. Başka bir ifade ile insani diplomasinin olmaz olmazlarından biri güvenli bir alanda müzakerelerin yürütülebilmesi için bir sahanın arabulucu ya da uluslararası örgütler nezdinde güvenleştirilmesidir. Buradan baktığımızda Karadeniz tahılının güvenli bir koridor vasıtasıyla sevk edilmesi insani diplomasi yaklaşımın doğrudan uygulanması olarak okunmaktadır.

Uluslararası sistemdeki aktörlerin davranışlarının temel parametresinin büyük oranda kârını maksimize etmek olduğu gerçeğini göz önüne aldığımızda, insani diplomasi ile ilgili uygulama ve faaliyetlerin de bu kapsamın çok dışında olduğunu düşünmek doğru değildir. Devletler uzun vadeli yatırımlarının sonucu olarak insani diplomasi uygulamalarında bulunabilirler ve bu uygulamalar yine o devletlerin hedefledikleri politika ve karları ile ilgilidir. Fakat insani

diplomasisinin merkezinin evrensel insani değerler olması, bölgesel ölçekten başlayıp küresel düzeyde de bir etkinlik sahasında var olmayı zorunlu kılmaktadır. Bu yönüyle insani diplomasi uzun vadeli bir politikanın sonucu olarak ve yine uzun vadeli politika ile hedefleri gerçekleştirmek üzere, küresel çapta söz sahibi ya da etkide bulunabilmeyi içeren bir kapsam ve karşılığa sahiptir.

Buraya kadarki kısımda Türkiye'nin insani diplomasi aktörü olması konusunda takip ettiği politikalara ve bunların süreçlerine değinildiği gibi, bu süreçlerin bir sonucu olarak Tahıl Koridoru Anlaşması'nın ortaya çıktığının özellikle belirtilmesi gerekmektedir. Tahıl Koridoru Anlaşması Türkiye'nin uzun yıllardır takip ettiği faaliyetlerin sonucu olarak ve tam da insani diplomasinin küresel boyutta etki gerekliliği vurgusunu da denk düşen bir mutabakat olarak görülmektedir.

Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetleri çerçevesinde gerçekleştirmeye çalıştığı ana hedefi, ulusal ölçekte kapasite artırımını sağladıktan sonra bunun başta bölgesel ardından da küresel çapta bir oyuncu olabileceği bağlamına oturmaktadır. Bu yönüyle baktığımızda Tahıl Koridoru Anlaşması'na dair tepkilerin Türkiye'nin söz konusu hedeflerine görece ulaştığını göstermektedir. BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, Anlaşma'nın Türkiye'nin kritik rolü sayesinde hiç de kolay olmayan bir süreçle tamamlandığını ve Dünya'nın en çok ihtiyaç duyduğu anda Erdoğan liderliğinde ve onun ısrarlı çabaları ile Karadeniz'de barışa dair bir umut ışığının doğduğunu belirtmiştir (BBC Türkçe, 2022).

ABD Dış İşleri yetkilileri Türkiye'nin gerçekleştirdiği arabuluculuktan çok memnun olduklarını ve Anlaşma'nın çok iyi yapılandırılmış bir anlaşma olduğunu söylerken, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borell: Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırganlığının neden olduğu küresel gıda güvensizliğinin üstesinden gelme çabalarında ileriye dönük kritik bir adım olduğunu belirtmiştir. Anlaşma, Afrika'da da memnuniyetle karşılanmış Doğu Afrika'daki Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi (IGAD) İcra Sekreteri Workneh Gebeyehu, anlaşmanın uygulanmasını sorunların ortadan kalkabilmesi için dört gözle beklediklerini söylerken, Güney Afrika Cumhurbaşkanı Cyril Ramaphosa, Afrika ülkelerinin Karadeniz tahılını duydukları mecburiyetin gerçek bir insani sorun olarak anlaşılması gerektiğini belirtip, Koridor ile birlikte tedarik sorunlarının azalmasını umut ettiklerini ifade etmiştir (Anadolu Ajansı, 2022).

Türkiye'nin Anlaşma'nın yapıldığı ilk aşamada aldığı olumlu tepkilerin devamını, öncelikle Rusya'nın Ukrayna gemilerinin Sivastopol'da gerçekleştirdiğini öne sürdüğü saldırıları gerekçe göstererek anlaşmadan çekildiğini söylediği ama Türkiye'nin ısrarlarıyla geri döndüğü 2 Kasım 2022'de görmekteyiz. Dört ay süreyle yeniden uzatılan mutabakattan ilgili olarak BM Tahıl Girişimi Koordinatörü Abdulla, Rusya'nın anlaşmaya dönmesi konusunu memnuniyetle karşıladıklarını ve Türkiye'nin çabalarına minnettar olduklarını söylerken, ABD'nin BM Büyükelçisi Linda Thomas-Greenfield'da dünyanın gıda ihtiyacının sorunsuz şekilde karşılanması için varılan mutabakattan dolayı mutluluğunu dile getirmiştir (Euronews, 2022).

Bu süreçte Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar küresel gıda krizinin çözümünü iş birliği ve diyalogla çözülebileceğine vurgu yapması ve çatışmalardan bağımsız olarak insani diplomasinin bir gereği bağlamında Tahıl Koridoru'nun devam etmesi gerektiğini ifade etmesi, Türkiye'nin yaklaşımını bir kez daha gösteren bir örnek olarak görülmektedir (T.C. Millî Savunma Bakanlığı, 2022). Söz konusu yaklaşımın doğrudan anlaşmaya konu taraflarca da takdirle karşılandığını ve insani diplomasi ve barış yapıcı aktörün tarafsızlığının öneminin teyit edildiğine şahit olmaktayız. Putin, Erdoğan'a yoksul ülkeler için verdiği çabalardan dolayı minnettar olduğunu,

sırf bu çabalar sebebiyle tahıl tedarikini engellemeyeceklerini ve yine Erdoğan'ın tarafsızlığının sorunun çözümünde temel teşkil ettiğini söylerken, Zelensky de Erdoğan'a gayretlerinden dolayı teşekkürlerini sunmuştur (TRT Haber, 2022). Anlaşma'nın uzatılmasına yönelik tebrik ve teşekkürlerden en ilgi çekenlerden birini de BM Genel Sekreteri Guterres'in açıklamaları oluşturmuştur. Erdoğan ve Türkiye'ye teşekkürlerini ileten Guterres, İstanbul'un olağanüstü diplomatik başarıların merkezi olmaya devam ettiğini ve Türkiye'nin cömertlik ve kararlılığı olmadan Tahıl Koridoru Girişimi'nin mümkün olmayacağını ifade etmiştir (Anadolu Ajansı, 2022).

Anlaşma'nın uzatılmasına dair bazı devletlerin de resmî kurumları vasıtasıyla takdirlerini ilettiklerini görmekteyiz. İtalya Dış İşleri Bakanlığı Türkiye'nin BM ile eşgüdüm halinde övgüye değer çabalarıyla mümkün olan bu mutabakatın, dünya gıda güvenliği için kilit bir sonuç olduğunu ifade ederken, Katar Dış İşleri Bakanlığı Türkiye'nin çabalarını takdirle karşıladığını söylemiş, BAE Dış İşleri Bakanlığı ise anlaşmanın yeniden başlamasıyla Dünya'daki gıda açıklarının gidermeye yardımcı olacağına işaret etmiştir (İletişim Başkanlığı, 2022).

19 Kasım 2022'de 120 gün süreyle uzatılan Tahıl Koridoru Anlaşması'nın 19 Mart 2023'te bitecek olması, Rusya'nın özellikle Ukrayna'yı güvenli hattı yalnızca gıda sevkiyatı için kullanmadığı konusundaki eleştirileri sebebiyle uzatma konusundaki tereddütleri, Türkiye'yi daha aktif ve ön alıcı şekilde davranmaya zorlamıştır. Bu durum Türkiye'nin aktif yaklaşımını gösterdiği gibi, aynı zamanda sürecin zorluğuna da işaret etmektedir. Nitekim Dış İşleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu önce Hindistan'da yapılan G20 Zirvesi'nde, ardından Doha'da düzenlenen BM En Az Gelişmiş Ülkeler 5. Konferansı'nda girişimin devam etmesi için yoğun bir trafik takip etmiştir (Milliyet, 2023). Uzlaşmanın artık ne derecede zor olduğunun bir yansıması olarak 19 Mart'ta uzatılan anlaşma bu sefer süresinden önce uzatılmış olsa da öncekilerden farklı olarak altmış günlük süreyle geçerli kılınmıştır (T.C. Millî Savunma Bakanlığı, 2023).

Ukrayna, 18 Mayıs'ta süresi dolacak anlaşmanın bu sefer bir yılına uzatılmasını istemişse de Rusya kendisine karşı uygulanan yaptırımlar başta olmak üzere, anlaşmadan faydalananların gelişmiş ülkelere de olduğu gibi sebeplerle yine sadece iki aylık bir süre için uzatılmasını kabul etmiştir. Söz konusu uzatma, bir önceki mutabakatın zorluğu çerçevesinde durma noktasına gelmiş tahıl transferi trafiğini yeniden canlandırmış ve BM Genel Sekreteri Guterres varlığı bilinen ve çözüm bekleyen sorunlara rağmen sevkiyatın devam etmesinin Dünya için güzel bir haber olduğunu ifade etmiştir (Reuters, 2023).

Tahıl Koridoru Anlaşması'nın ince bir çizgi üzerinden ve gerçekte sıcak çatışma halinde bulunan aktörlerin gerçekleştirdiği bir uzlaşma olarak görüldüğünde, ciddi zor ve sürdürülebilirliği kuşkulu bir yapıya denk düştüğü rahatlıkla söylenebilir. Bununla birlikte, özellikle gelişmiş ülkelere yönelik sevkiyatların fazlaşmasıyla anlaşmanın mahiyetinin kaybolmuş olması ile Rusya'nın kendisine yönelik yaptırımlara karşı tepki vermek istemesi 17 Temmuz'da süresi dolan anlaşmanın sonlanmasına yol açmıştır. Özellikle Mart ve Mayıs uzatma işlemlerinde zor bir süreç içerisinde yürüyen anlaşmanın uzatılması Türkiye'nin rol alarak etkin pozisyonunu ile mümkün olmuşken, problemlere dair çözüm üretilememiş olması sonun açıkça ifadesini de oluşturmuştur.

Anlaşmanın uzatılması süreçlerinden daha fazla biçimde, Rusya'nın anlaşmadan çekildiğini açıklamasından sonra Türkiye'nin rolü daha fazla öne çıkarılmış ve küresel ölçekte yine büyük sorunlara yol açabilecek sorunlara karşı Ankara'nın sorumluluk alması vurgusu öne çıkarılmıştır. ABD Dış İşleri Bakanı Blinken, Türkiye'nin BM ile eşgüdüm halinde mükemmel bir iş çıkardığını, daha önce yaptığı gibi dünyanın dört bir yanında ucuz gıdaya duyulan ihtiyacı karşılayabilmeleri

için liderlik rolünü üstlenmesi gerekliliğine vurgu yapmıştır. Blinken açıkça küresel gıda sorununun çözümüne dair bir reçete olarak Tahıl Koridoru Anlaşması'nın lideri olarak Ankara'yı gördüğünü ifade etmiş ve eğer bir anlaşma olacaksa bu Türkiye'nin liderliği ve yardımı sayesinde Rusya'nın ikna edilmesiyle yeniden mümkün olacaktır demiştir (Politico, 2023). Guterres'te yine Türkiye'nin süreç içerisindeki çabalarının takdirle karşılandığını yinelemiş ve küresel gıda güvenliği ile gıda fiyat istikrarı gibi meselelerde çözüme dair çabaların kesintisiz şekilde edeceğine vurgu yapmıştır (BM, 2023). Hakan Fidan da Türkiye'nin rolüne vurgu yaparak, Tahıl Koridoru Anlaşması'nın ancak Rusya'nın sorunlarının çözümü ile ve tekrar masaya döndürülmesi ile barışçıl ve güvenli bir şekilde yürünebileceğini ifade etmiştir (NTV, 2023).

7. Sonuç

Uluslararası siyasetin değişmeyen doğası olarak ifade edebileceğimiz anarşi, ortaya çıktığından beri uygulayıcıları konusunda farklı tanım ve formları ifade etse bile, özünde insanı ve onun doğasına uygun yaşayabilmesini engelleyen bir sorun olarak görülebilir. İnsani diplomasi kavramı da bu çerçevede, değişmeyen gerçek tahtında, doğrudan etkilenen unsur olarak insanın fark edilmesi ve onun gördüğünden geri kalmamasını sağlamak üzere ortaya konan bir yaklaşımı ifade etmektedir. Küreselleşme olgusu ile çatışma ya da savaşların boyutlarının dünya ölçeğinde ciddi sorunlara yol açması, devletler dışında uluslararası siyasetin farklı aktörlerinin de meselelere dahil olarak insani sorunların çözümü konusunda bir bileşkede buluşmaları olarak insani diplomasiyi meydana getirmiştir. Ancak insanların zor durumlarından kurtarılmaları konusundaki tüm çaba ve faaliyetler olarak basit bir şekilde tanımlayabildiğimiz insani diplomasi, yalnızca moral unsurlar dairesinde anlaşılacak bir kapsamdan çok daha fazlasını ifade etmiş ya da etmektedir. Bu bağlamda insani diplomasi, devletlerin uzun erimli çıkarlarını tesis edebilmek üzere, sert güç unsurlarındansa yumuşak güç parametrelerine dayanarak, insanların akıl ve kalplerini kazanma çabasına denk düşmektedir. Devletler dış politikalarında sahip oldukları amaçlarını gerçekleştirmenin yollarından biri olarak kamu diplomasisi ve ona insani bir boyut kazandıran insani diplomasi faaliyetlerini takip etmektedir. Devletlerin uluslararası sistem içindeki çıkar müsabakasında uzun vadeli olarak planladıkları kazançlarının bir manivelasını insani diplomasi oluşturmaktadır. Özellikle insani diplomasi dayandığı en temel niteliğin insani değerler olması, evrensellik ölçütü bağlamına oturmakta ve insani diplomasi bu yönüyle uluslararası sistem merkezindeki konum ve kapasiteyi belirleme gibi bir karşılığa sahip olmaktadır. Zira insani diplomasi faaliyetleri vasıtasıyla uluslararası sistemin aksayan yönlerine müdahale edilmesi ya da küresel barışın tesisine dair bir imkân sahası oluşturulabildiği iddia edilmektedir.

Ukrayna-Rusya çatışması, özellikle gıda merkezinde bahsedebileceğimiz ciddi bir insani krize sebep olmuştur. Pandemi ile birlikte yükselmeye başlayan gıda fiyatları gelişmiş ülkelerde enflasyon şeklinde bir soruna yol açsa da az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde ise gıdaya erişememe biçiminde kendisini göstermiştir. Karadeniz tahılının bu bağlamda savaş sebebiyle mahsur kalması, açlık sorunları merkezinde büyük bir insani kriz meydana getirmiştir. Söz konusu soruna dair ortaya konan ve uzun vadeli politika ve girişimlerin nihayetinde oluşan Tahıl Koridoru Anlaşması gerek ortaya çıkış süreci gerekse de uygulanışı bakımından insani diplomasi tanımının somut bir örneğini oluşturmuştur. İlk olarak, barışın tesisi konusunda bir çabanın ürünü olması hasebiyle bu kontekste otururken, insanların zor durumlarından kurtarılması konusunda da maddi bir karşılığı ifade etmektedir. Diğer yandan güvenli bir koridorun literatürde insani diplomasiyi tanımlayan en başat özelliklerden biri olması da yine Tahıl Koridorunun insani diplomasi kapsamında değerlendirilmesine imkân tanımaktadır.

Tahıl Koridoru Anlaşması özellikle Türkiye'nin insani diplomasi kavramını yalnızca insani yardım olarak algılamayıp, insani diplomasi rol ve anlayışının sonucu olarak arabuluculuk ve barış inşası gibi daha geniş roller tanımlamasıyla mümkün hale gelmiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin uzun dönemli olarak gerçekleştirdiği insani yardımlar merkezinde bir dış politika ile edindiği rolün, yine dış politikasında geliştirdiği ilişki ağı ile birleşmesi ile anlaşmanın ortaya çıktığı söylenebilir. Rolünü insani bir aktör olarak öne çıkarma çabası, dış politikasını merhametli ve kimsenin gördüğünden geri kalmaması esasına dayandırdığı fikri, uluslararası alanda insancılık ve merhamet sembollerini küresel bir simge haline getirmesine yol açmıştır. Bu durum aynı zamanda yükselen donörlerin uluslararası siyasette artan önem ve etkilerini de gösteren bir karşılığı ifade etmiş ve insani diplomasinin normatif temeli uluslararası prestij açısından Türkiye'nin siyasi nüfuzunu artırma çabasına da hizmet etmiştir.

Türkiye'nin insani diplomasi sahalarında artan aktivizmi, uluslararası siyasette yükselen bir güçten beklenen uluslararası dayanışma ve sorun çözme kapasitesini göstermek ve bir yumuşak güç aracı olarak ikna yoluyla siyasi etkisini artırmak açısından faydalı olarak görülmektedir. Bu yönüyle insani yardımlar ve barışa dair tüm insani diplomasi faaliyetleri uluslararası kredibilitelerini ve prestijini güçlendiren bir diplomatik strateji olarak da algılanmıştır. Uluslararası siyasetin kriz alanları Türk dış politika yapıcılar tarafından fırsat alanları olarak görülmüş ve küresel siyasette yükselen bir güç olabilmenin yolu olarak insani diplomasi, itici güç unsuru olarak tanımlanmıştır. Türkiye insani diplomasi faaliyetlerini, dış politikasındaki amaçlarını gerçekleştirme ve bunu sistemdeki yerini belirleme noktasında bir parametreye dönüştürmeye çalışmış ve Tahıl Koridoru Anlaşması ile bunu büyük oranda başarmıştır.

Yumuşak güç unsurlarının ölçülebilirliği tartışmalı bir konudur. Bu çerçevede sert güç unsurlarından farklı olarak rakamsal bir karşılığın bulunmayışı başarı ya da gücün nasıl tanımlanabileceği sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada Tahıl Koridoru Anlaşması ile Türkiye'nin yükselen bir insani diplomasi aktörü olduğu iddiası, iki noktada gerçekleşen insani diplomasi faaliyetinin ölçülebildiği düşüncesi temeline oturmaktadır. Birincisi, gerçekleşen anlaşmanın sonuçları ve ikincisi anlaşmayı gerçekleştiren tarafın hedeflerinin ne derecede gerçekleştiği. Tahıl Koridoru Anlaşması her ne kadar tam anlamıyla az gelişmiş ya da gelişmemiş ülkelere tahıl sevkiyatını sağlayamamış olsa da sonuçları itibarıyla gıda fiyatlarının düşmesi ve mahsur kalan tahılın piyasalara ulaşması konusundaki etkisi ile başarılı bir girişim olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan özellikle anlaşmanın sona ermesi süresince de çok net şekilde gördüğümüz üzere, sahada sıcak çatışma halinde bulunan aktörlerin ve neredeyse tüm dünyanın savaşın bir tarafına destek ya da kısıtlamalar koyma şeklinde bir tavra sahip olduğu gerçeği dikkate alındığında, tarafları bir düzlemde çözüme ikna etmek azımsanmayacak bir iş ve başarıdır.

Meselenin ikinci boyutuna baktığımızda ise, Türkiye'nin bu anlaşma ile birlikte insani diplomasi merkezinde küresel ölçekte planlarına ve hedeflerine ulaştığı görülmektedir. Türkiye'nin hedefi küresel ölçekte söz sahibi olabildiği tüm durumlarda yer almaksa, Tahıl Koridoru Anlaşması bunun en cisimleşmiş hali olarak ifade edilebilir. Uluslararası sisteme etki bağlamında Türkiye'nin öncülüğünde ortaya çıkan koridor, Ankara'nın uluslararası barış ve zor durumdaki insanların zorluklarının giderilmesi hedefinin doğrudan bir yansımasıdır. Bunun en bariz göstergesi gerek anlaşmanın yapılması gerekse de uzatılması süreçlerinde uluslararası pek çok aktörün Türkiye'nin tavrını ve başarısını takdir etmesidir. Bu bağlamda Ankara, gerçekleştirilen insani diplomasi faaliyetlerinin meyvesini, uluslararası destek ve beğenilerle toplamıştır. Nitekim yumuşak güç unsurlarının ölçülmesinin zorluğunu ve insani diplomasi

faaliyetlerinin başarısını denetleme sorunsalı, söz konusu uluslararası toplumun tepkileri ile çözümlenebilir. Başka ifade ile söylersek insani diplomasının başarılı kriteri olarak uluslararası toplumun müspet tepkileri kabul edilebilir.

Burada ortaya çıkan söylem düzeyinde var olan ve dönemsel olarak bir karşılığa sahip bu unsurların objektif kriterler olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusu, bahse konu anlaşmayı gerçekleştiren tarafın hedeflerinin verilen tepkilerle uyumu ile cevaplanabilir. Türkiye, insani diplomasi faaliyetlerini, kendisini küresel ölçekte tarihten gelen sorumluluğu merkezinde barış ve güvenliğin önderlerinden biri olarak tanımlamış ve giriştiği insani diplomasi faaliyetlerini uluslararası statüsünü sert güç unsurları ile sağlayamayacağı kadar yüksekte konumlanmanın anahtarı olarak algılamıştır. Sistem düzeyinde “Dünya beşten büyüktür” gibi bir söylem ile uluslararası güvenlik mimarisinin tesisi kapsamında büyük bir iddiaya dönüşmesi ve reform çağrılarının sürekliliği, insani diplomasi merkezindeki bilinirlikle güçlendirilebilmiştir. Buradan baktığımızda Tahıl Koridoru Anlaşması’nı ortaya çıkarmadaki rolü, Türkiye’nin almış olduğu tepkiler merkezinde hedefine ulaşma şeklinde bir karşılığı ifade etmiştir. Zira, Türkiye hem uluslararası barışın mimarlarından biri olarak tanımlanmış hem de Türkiye’nin dünyanın en büyük sorunlarından biri olan gıda tedarikinde sorun çözen bir aktör olarak ifade edilmiştir. Yıllar içinde insani yardımlar çerçevesinde gerçekleşen politikalar yalnızca ikili ilişkiler düzeyinde bir gelişimi ya da prestiji ifade ederken, koridor ile birlikte küresel düzeyde başarılı bir insani diplomasi aktörü konumuna yükselmesine sebep olmuştur. Bu durum da tam da bu yönüyle Türkiye’nin insani diplomasi faaliyetlerindeki amacıyla birleştirildiğinde, önemli bir açıklama nesnesine dönüşmekte ve insani diplomasisinin ölçülebilirliğine dair bir örneği oluşturmaktadır.

Kaynakça

African Development Bank (2023), <https://www.afdb.org/en/dakar-2-summit-feed-africa-foodsovereignty-and-resilience/about-dakar-2-summit>, (Erişim: 05.09.2023).

Akpınar, P. (2013), "Turkey's Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy", *Turkish Studies*, C.14, S.5: 735-757.

Altunışık, M.B. (2019), "Turkey's Humanitarian Diplomacy: The AKP Model", CMI Brief Number 08, Chr. Michelsen Institute.

Anadolu Ajansı, (2022), "Ukrayna milyonlarca ton tahıl stokunun ihracı için çözüm arayışında", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ukrayna-milyonlarca-ton-tahil-stokunun-ihraci-icin-cozum-arayisinda/2587091>, (Erişim: 16.08.2023).

Anadolu Ajansı (2022), "Türkiye'nin tahıl koridoru anlaşmasındaki rolü dünyada takdirle karşılandı", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-nin-tahil-koridoru-anlasmasindaki-rolu-dunyada-takdirle-karsilandi/2643655>, (Erişim: 29.08.2023).

Anadolu Ajansı (2022), "Antonio Guterres, Türkiye'nin kararlılığı sayesinde tahıl anlaşmasının mümkün olduğunu söyledi", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/antonio-guterres-turkiyenin-kararligi-sayesinde-tahil-anlasmasinin-mumkun-oldugunu-soyledi/2741625>, (Erişim: 10.10.2023).

Anadolu Ajansı (2023), "Türkiye, Kırım'ın yasa dışı ilhakını tanımadığını yineledi", <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-kirim-in-yasa-disi-ilhakini-tanimadigini-yineledi/2847086> (Erişim: 08.08.2023).

Anadolu Ajansı (2022), "Tahıl koridorundan bir haftada 10 gemiyle 305 bin ton sevkiyat gerçekleşti", <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/tahil-koridorundan-bir-haftada-10-gemiyle-305-bin-ton-sevkiyat-gerceklesti/2656295> (Erişim: 02.09.2023).

Anadolu Ajansı (2022), "Rusya-Ukrayna-Türkiye üçlü dışişleri bakanları toplantısı düzenlendi", <https://www.aa.com.tr/tr/politika/rusya-ukrayna-turkiye-uclu-disisleri-bakanlari-toplantisi-duzenlendi/2530030>, (Erişim: 17.08.2023).

Anadolu Ajansı (2020), "Türkiye'nin 2021 Diploması Ajandasının Ana Başlığı 'Girişimci ve İnsani Dış Politika", <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyenin-2021-diplomasi-ajandasinin-ana-basligi-girisimci-ve-insani-dis-politika/2058724>, (Erişim: 13.08.2023).

Barnett, M. (2011), *Empire of Humanity: A History of Humanitarianism*, NY: Cornell University Press.

Bayer, R.; Keyman, E. F. (2012), "Turkey: an emerging hub of globalization and internationalist humanitarian actor?" *Globalizations*, C.9, S.1: 73-90.

BBC (2022), "Ukraine war: "World Bank warns of 'human catastrophe' food crisis", <https://www.bbc.com/news/business-61171529>, (Erişim: 25.07.2023).

BBC (2022), "Erdoğan: Ukrayna'nın yeniden imarı için gereken desteği vereceği", <https://www.bbc.com/turkce/articles/cllz7pnvrpdo>, (Erişim: 05.09.2023).

BBC (2022), "Montrö Boğazlar Sözleşmesi: Türkiye'nin hamlesi ne anlama geliyor, Rusya-Ukrayna krizinin seyri değişebilir mi?", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-60571805>, (Erişim: 24.08.2023).

BBC Türkçe (2022), "Tahıl koridoru anlaşması: Beyaz Saray ve AB, İstanbul'daki anlaşmayı 'memnuniyetle' karşıladı", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-62261317>, (Erişim: 13.09.2023).

Black Sea Grain Initiative Joint Coordination Centre (2023), " <https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative/data>", (Erişim: 19.08.2023).

BM (2022), "Karadeniz Tahıl Girişimi: Nedir ve neden dünya için önemlidir?", <https://turkiye.un.org/tr/201845-karadeniz-tah%C4%B1l-giri%C5%9Fimi-nedir-ve-neden-d%C3%BCnya-i%C3%A7in-%C3%B6nemlidir>, (Erişim: 07.08.2023).

BM (2023), "Secretary-General's press encounter on the Black Sea Initiative", <https://www.un.org/sg/en/content/sg/press-encounter/2023-07-17/secretary-generals-press-encounter-the-black-sea-initiative>, (Erişim: 10.10.2023).

Bruening, M. (2011), "Role theory research in international relations: State of the Art and Blind spots", *Role Theory in International Relations: Approaches and Analyses*, (Ed. S. Harnisch), Oxford: Routledge.

Buchanan, A. (2003), "Reforming the International Law of Humanitarian Intervention", *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas*, (Ed. J.L. Holzgrefe ve R. O. Keohane), New York: Cambridge University Press.

Cox, M. (2019), "Nationalism, Nations and the Crisis of World Order", *International Relations*, C.33, S.2: 247-266.

De Lauri, A. (2018), "Humanitarian Diplomacy: A New Research Agenda", CMI Brief Number 4, Chr. Michelsen Institute.

Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (2023), <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>, (Erişim: 21.08.2023).

Donelli, F. (2017), "Features, Aims and Limits of Turkey's Humanitarian Diplomacy". *Central European Journal of International and Security Studies*, C.11, S.3: 59-83.

DW (2022), "Putin: Türkiye doğal gaz arzında ana rota haline gelebilir", <https://www.dw.com/tr/putinden-avrupaya-do%C4%9Fal-gaz-%C3%B6nerisi-t%C3%BCrkiye-merkez-olsun/a-63417307>, (Erişim: 27.09.2023).

Egeland, J. (2013), "Humanitarian Diplomacy. The Oxford Handbook of Modern Diplomacy", (Ed. A. F. Cooper, J. Heine, ve R. Thakur), Online Publication <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199588862.001.0001>, (Erişim: 15.08.2023).

Euronews (2022), "Tahıl koridorunun açılmasına dünyadan olumlu tepkiler geldi", <https://tr.euronews.com/2022/11/02/tahil-koridorunun-acilmasina-dunyadan-olumlu-tepkiler-geldi>, (Erişim: 30.09.2023).

Euronews, (2022), "Ukrayna: Karadeniz'de gemi ambarlarında bekleyen 1,25 milyon ton tahıl bozulabilir", <https://tr.euronews.com/2022/04/15/ukrayna-karadeniz-de-gemi-ambarlar-nda-bekleyen-1-25-milyon-ton-tah-l-bozulabilir>, (Erişim: 01.08.2023).

European Council (2023), "Infographic-Ukrainian grain exports explained", <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukrainian-grain-exports-explained/>, (Erişim: 20.08.2023).

FAO (2022), "G20: FAO urges Finance Ministers and Central Bank Governors to support the Food Import Financing Facility," <https://www.fao.org/newsroom/detail/surging-food-prices-fao-calls-for-import-financing-facility-for-poorer-nations-at-g20-meeting/en>, (Erişim: 02.08.2023).

FAOSTAD (2022), "Crops and livestock products", <https://www.fao.org/faostat/en/#data/TCL>, (Erişim: 01.09.2023).

GHA(2011), "Global Humanitarian Assistance Report 2011," www.globalhumanitarianassistance.org/wpcontent/uploads/2011/07/gha-report-2011.pdf, (Erişim: 17.08.2023).

Gilley, B. (2015), "Turkey, Middle Powers, and the New Humanitarianism", *Perceptions*, C.20, S.1: 37-58.

Glauber, J.; Laborde, D. (2022), "IFPRI Blog: Issue Post The Russia-Ukraine grain agreement: What is at stake?" <https://www.ifpri.org/blog/russia-ukraine-grain-agreement-what-stake>, (Erişim:16.08.2023).

Guo, X. (2020), "Turkey's International Humanitarian Assistance during the AKP Era: Key Actors, Concepts and Motivations", *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, C.14, S.1: 121-140.

IFRC (2009), "HumanitarianDiplomacyPolicy", <https://www.ifrc.org/document/humanitariandiplomacy-policy>, (Erişim: 05.08.2023).

Ikenberry, G. J. (2018), "The end of liberal international order?", *International Affairs*, C.94, S.1: 7-23.

İletişim Başkanlığı (2022). Türkiye'nin Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'nın uzatılmasındaki rolüne övgüler yağdı", <https://www.iletisim.gov.tr/turkce>, (Erişim: 10.10.2023).

Jeong, HW. (2002), "Peacebuilding: Conceptual and Policy Issues. Approaches to Peacebuilding", Global Issues Series, (Ed. HW. Jeong), London: Palgrave Macmillan.

Karacaoğlu, E. (1994), "Uluslararası İnsani Hukuk ve Uluslararası Kızılhaç-Kızılay Hareketi", TODAİE İnsan Hakları Yıllığı, C.16, S.1: 51-73.

Karavaytsev, A. (2022), "IGC work to assess grains/oilseeds storage availability in Ukraine–July 2022", https://knowledge4policy.ec.europa.eu/publication/igc-work-assess-grainsoilseeds-storage-availability-ukraine-%E2%80%93july-2022_en, (Erişim: 01.08.2023).

Kınık, K.; Aslan, H. K. (2020), "İnsani Diplomasi", Dönüşen Diplomasi ve Türkiye: Aktörler, Alanlar, Araçlar, (Ed. A.R.Usul ve İ. Yaylacı), İstanbul: Küre Yayınları.

Lamb, C. (2008), "Humanitarian Diplomacy", <http://www.ifrc.info/en/newsand-media/opinions-andositions/speeches/2008/humanitarian-diplomacy>, (Erişim: 20.07.2023).

Langan, M. (2017), "Virtuous power Turkey in sub-Saharan Africa: The "Neo-Ottoman" challenge to the European Union", *Third World Quarterly*, C.38, S.6: 1399–1414.

Lederach, J. P. (1997), *Building Peace – Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. Washington D.C.: US Institute of Peace Press.

Milliyet (2023), "Bakan Çavuşoğlu G20 zirvesi kapsamında mevkidaşlarıyla görüştü", <https://www.milliyet.com.tr/dunya/bakan-cavusoglu-g20-zirvesi-kapsaminda-mevkidaslariyla-gorustu-6911005>, (Erişim: 10.10.2023).

Minear, L.; Smith, H. (2007), "Introduction", *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft*. (Ed. L. Minear ve H. Smith), Tokyo: United Nations University Press.

Niblett, R (2016), "Liberalism in Retreat", <https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-12-12/liberalism-retreat>, (Erişim: 10.09.2023).

NTV (2023), "Bakan Fidan: Tahıl anlaşmasında Rusya'nın masaya getirilmesi gerektiğine inanıyoruz", <https://www.ntv.com.tr/turkiye/bakan-fidan-tahil-anlasmasinda-rusyanin-masaya-getirilmesi-gerek-tigine-inaniyoruz,9iM hEvn56EOtK2LpwTNILw>, (Erişim: 11.10.2023).

OXFAM (2022), "Unprecedented spike in food prices puts Yemenis at risk of extreme hunger", <https://www.oxfam.org/en/press-releases/unprecedented-spike-food-prices-puts-yemenis-risk-extreme-hunger>, (Erişim: 02.09.2023).

Pfanner, T. (2007), "Principled Humanitarian Action in the East Timor Crisis", *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft*, (Ed. L. Minear ve H. Smith), Tokyo: United Nations University Press.

Pirinççi, F. (2021), "Antalya Diplomasi Forumu ve Türk dış politikasında yenilikçi atılımlar", <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/antalya-diplomasi-forumu-ve-turk-dis-politikasinda-yenilikci-atilimlar/2280423>, (Erişim: 05.09.2023).

Politico (2023), "Blinken: U.S. is looking to Turkey to pull Russia back to Black Sea grain deal", <https://www.politico.com/news/2023/07/21/blinken-turkey-russia-grain-deal-00107604>, (Erişim: 10.10.2023).

Regnier, P. (2011), "The Emerging Concept of Humanitarian Diplomacy: Identification of A Community of Practice and Prospects for International Recognition", *International Review of the Red Cross*, C.93, S.884: 1211-1237.

Reuters (2023), "Ukraine Black Sea grain deal extended for two months", <https://reuters.com/world/europe/last-ship-leave-ukraine-fate-black-sea-grain-deal-russias-hands-2023-05-17/>, (Erişim: 15.10.2023).

Rousseau, E.; Pende, A.S. (2020), "Humanitarian Diplomacy", *Global Diplomacy: An Introduction to Theory and Practice*, (Ed. T. Balzacq, F.Charillon ve F. Ramel), Cham: Palgrave Macmillan.

Sazak, O.; Woods, E. (2017), "Thinking Outside the Compound: Turkey's Approach to Peacebuilding in Somalia", *Rising Powers and Peacebuilding Breaking the Mold?* (Ed. T.Call ve C. Coningn), New York: Palgrave Macmillian.

Sucuoğlu, G.; Sazak, O. (2016), "The New Kid on the Block: Turkey's Shifting Approaches to Peacebuilding". *Rising Powers Quarterly*, C.1, S.2: 69-91.

Şehitoğlu, R.; Eren, E. (2022), "Konferans diplomasisi perspektifinde Antalya Diplomasi Forumu'nun Uluslararası İlişkilerdeki Rolü", *İletişim ve Diplomasi*, C.7, S.Kamu Diplomasisi ve Ülke Markalama Özel Sayısı: 185-204.

Tavel-Harroff, M. (2006), "The Humanitarian Diplomacy of the International Committee of the Red Cross", <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/humanitarian-diplomacy-icrc.pdf>, (Erişim: 24.07.2023).

T.C. Dış İşleri Bakanlığı (2016), "Dünya İnsani Zirvesi 23-24 Mayıs 2016 tarihlerinde İstanbul'da düzenlendi", <https://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>, (Erişim: 09.08.2023).

T.C. Dış İşleri Bakanlığı (2023), "Kırım'ın Yasadışı İlhakinin Dokuzuncu Yıldönümü Hk. No: 75, 16 Mart 2023 Tarihli Basın Açıklaması", https://www.mfa.gov.tr/no_-75_-kirim-in-yasadisi-ilhakinin-dokuzuncu-yildonumu-hk.tr.mfa, (Erişim: 12.04.2024).

T.C. Millî Savunma Bakanlığı (2022), "Ukrayna Limanlarındaki Tahıl Ürünlerinin Güvenli Sevkiyatını Sağlayan Müşterek Koordinasyon Merkezinde Basın Bilgilendirme Toplantısı Yapıldı", <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/282022-23535>, (Erişim: 11.08.2023).

T.C. Millî Savunma Bakanlığı (2022), "Millî Savunma Bakanı Hulusi Akar, Rusya Federasyonu Savunma Bakanı Sergey Şoygu ile Telefon Görüşmesi Gerçekleştirdi", <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/31102022-55133>, (Erişim: 12.10.2023).

T.C. Millî Savunma Bakanlığı (2023), "Karadeniz Tahıl Girişimi Anlaşması Uzatıldı", <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/649b5c71a8704f6f8c559ddeb9087fb6>, (Erişim: 10.10.2023).

T.C. Ticaret Bakanlığı (2023), Rusya Federasyonu Ülke Raporu, <https://ticaret.gov.tr/>, (Erişim: 11.10.2023).

The Guardian (2022), "UN warns of 'looming hunger catastrophe' due to Russian blockade", <https://www.theguardian.com/world/2022/jul/07/un-hunger-crisis-ukraine-russia-blockade> (Erişim: 08.09.2023).

The Guardian (2023), "What was the Black Sea grain deal and why did it collapse?", <https://www.theguardian.com/world/2023/jul/20/what-was-the-black-sea-grain-deal-and-why-did-it-collapse>, (Erişim: 20.09.2023).

TİKA (2017), "Turkish Development Assistance Report", <https://www.tika.gov.tr/upload/publication/Kalkinma2017EngWeb.pdf>, (Erişim: 01.09.2023).

TRT Haber (2022), "Putin: Türkiye'ye tahıl tedarikini Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çabaları nedeniyle engellemeyeceğiz", <https://www.trthaber.com/haber/dunya/putin-turkiyeye-tahil-tedarikini-cumhurbaskani-erdoganin-cabalari-nedeniyle-engellemeyecegiz-720758.html>, (Erişim: 10.10.2023).

United Nations (2014), "Resolution adopted by the General Assembly (A/RES/68/262), "Territorial integrity of Ukraine", <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F68%2F262&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>, (Erişim: 28.07.2023).

Veuthey, M. (2012), "Humanitarian Diplomacy: Saving it When it is Most Needed", *Humanitarian Space and the International Community: 16th Humanitarian Conference*. (Ed. A. Vautravers & Y. Fox.), Geneva: Webster University.

Wehner, L. (2020), "The narration of roles in foreign policy analysis". *Journal of International Relations and Development*, C.23, S.2: 359-380.

Extended Summary

The Black Sea Grain Initiative as a Concrete Example of Humanitarian Diplomacy and Türkiye as a Rising Humanitarian Diplomacy Actor

Humanitarian diplomacy is a different form of diplomatic engagement carried out by various international actors to protect the civilian population in humanitarian emergencies, such as armed conflict, environmental disasters, or natural disasters. Humanitarian diplomacy, which has been seen as an important field by actors such as Türkiye, has been formally included in Turkish foreign policy, especially since the 2010s, and has been added to foreign policy as a normative dimension. Türkiye's view that it has achieved a certain capacity in foreign policy, especially since the 2010s, and that it is more visible in international politics, remains consistent with practices that have followed a certain policy on soft-power elements. Volodymyr Zelensky, who was elected President in 2019, pursued a pro-Western policy and desired NATO membership. This situation increased Putin's security concerns, and Russian forces started to attack Ukrainian territory on February 24, 2022, on the grounds of foreign policy and national security. This aggression against the national integrity of Ukraine, a sovereign and independent state, was met with a serious reaction from the international community and had significant effects and consequences in the international arena. In addition, many humanitarian problems, especially food security, have emerged that threaten humanity at the global level. Ukraine is one of the leading countries in global grain production and shipment. As the world's fourth largest grain exporter, Ukraine alone produces and exports 42% of sunflower oil, 16% of maize and 9% of wheat. The food and access shortage that started with the COVID-19 pandemic has become a major problem for undeveloped and developing countries with the blockade in the ports of Ukraine, which exports 95% of its grain through the Black Sea, as well as Russia's operations against grain silos and equipment. Due to the conflicts, the Black Sea grain has been stranded, a serious food crisis has emerged, particularly in underdeveloped countries, and food prices have increased significantly. So much so that Ukraine and Russia alone meet 40% of Africa's wheat needs, and according to the data announced by the African Development Bank, the emergence of 30 million metric tonnes of food hunger in Africa due to the war has led to a 40% increase in food prices on the continent and helped us understand the magnitude of the crisis. Similarly, the Food and Agriculture Organisation of the United Nations warned that what is happening between Russia and Ukraine is in response to a threat to global food security, warning that price increases in fertiliser and livestock, not only in grain prices, are unavoidable and that 13.1 million more people could starve between 2022 and 2026. On July 22, 2022, the Russian Federation and Ukraine signed the "Agreement on the Safe Shipment of Grain and Food through Ukrainian Ports," known as the Black Sea Grain Initiative, in Istanbul. The agreement was initially valid for a period of 120 days and was extended for another 120 days with the agreement of the parties on November 17, 2022, and for another 60 days with the agreement reached on March 18, 2023, and May 17, 2023. During the period of the agreement, a total of 32.9 million metric tonnes of grain were transported by 725 ships. Türkiye's humanitarian diplomacy approach helped to alleviate the food crisis, which escalated with the coronavirus pandemic after the wars between Russia and Ukraine hindered the shipment of grain from the Black Sea. The Black Sea Grain Initiative signed in Istanbul corresponds to the humanitarian diplomacy literature with the stages of its signature, implementation, and subsequent extension. First of all, with this agreement, the problem of access to grain, which is one of the basic foodstuffs, has been relatively solved, and there has been a decrease in food and fertiliser prices, which can be seen as a problem for all humanity worldwide. Türkiye, as an actor with which both sides could negotiate and have good relations, carried out an intensive diplomatic traffic until the emergence of the agreement and succeeded in bringing the parties to the diplomatic table while the hot war was going on. The main goal that Türkiye is trying to realise within the framework of its public diplomacy activities is based on the context that Türkiye can become a regional and then a global player after building its capacity on a national scale. Türkiye has tried to turn its humanitarian diplomacy activities into a parameter for realising its foreign policy objectives and determining its place in the system, and it has achieved this to a great extent with the Grain Corridor Agreement. In terms of impact on the international system, the Turkish-led corridor is a direct reflection of Ankara's goal of international peace and the relief of the hardships of people in difficult situations. The most obvious indicator of this is the appreciation of Türkiye's attitude and success by many international actors during both the conclusion and the extension of the agreement. Türkiye has defined itself as one of the leaders of peace and security at the centre of its historical responsibility on a global scale and perceived its humanitarian diplomacy activities as the key to positioning its international status higher than it could achieve through hard power. Within this framework, the research posed the question of whether Türkiye's leadership in the emergence of the Black Sea Grain Initiative, which guaranteed the supply of food by delivering Black Sea grain to needy nations, qualified Türkiye as an emerging humanitarian and diplomatic actor.